

УДК 811. 112.2»38

СКЛЯРЕНКО О.Б.

*(Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди)***ТЕМПОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ОПОВІДАнь І. БАХМАНН
У СКЛАДІ ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНОЇ ДОМІНАНТИ**

У статті розглядаються темпоральні особливості оповідань австрійської письменниці Інгеборг Бахманн. Встановлено, що темпоральні особливості є складовою жанрово-стилістичної домінанти. Визначення темпоральних особливостей оповідань сприяє декодуванню закладеної в тексті змістово-концептуальної інформації.

Ключові слова: оповідання, темпоральна структура, жанрово-стилістична домінанта, авторський ідіостиль.

Скляренко О.Б. Темпоральные особенности рассказов И. Бахманн в составе жанрово-стилистической доминанты. В статье рассматриваются темпоральные особенности рассказов австрийской писательницы Ингеборг Бахманн. Установлено, что темпоральные особенности составляют жанрово-стилистическую доминанту. Определение темпоральных особенностей рассказа способствует декодированию содержательно-концептуальной информации, заложенной в рассказах.

Ключевые слова: рассказ, темпоральная структура, жанрово-стилистическая доминанта, авторский идиостиль.

Skliarenko O.B. Temporal Peculiarities in the Stories of I. Bachmann in the Structure of the Genre and Stylistic Dominant. The article reveals the temporal peculiarities in the stories of the Austrian writer Ingeborg Bachmann. It is established, that the temporal peculiarities build a genre and stylistic dominant. The identification of the temporal peculiarities of the story helps to decode the substantial and conceptual information in the text.

Key words: story, temporal structure, genre and stylistic dominant, author's individual style.

Письменниця Інгеборг Бахманн є однією з відомих представниць австрійської літератури повоєнного часу та членом літературного гуртка «Група 47». За коротке життя Інгеборг Бахманн залишила по собі вагомий доробок у формуванні австрійської літератури ХХ століття. Її знають як ліричну поетесу та авторку журналістських нарисів, що стосуються політичного життя Австрії та Італії. Увесь літературний спадок цієї письменниці становить 8000 сторінок манускрипту, які знаходяться в національній бібліотеці Відня. У 1978 році, уже після смерті І. Бахманн, видавництво «Піпер» («Piper») видало повне зібрання її творів, більшість із яких не є завершеними роботами, а лише фрагментами. Коли мова йде про прозу І.Бахманн, то найбільшої уваги дослідників заслуговує її роман «Malina» («Маліна»). Що стосується оповідань І. Бахманн, то вони вже ставали об'єктом досліджень як українських, так і зарубіжних учених, але на сьогодні немає комплексного аналізу малої епічної прози через призму жанрово-стилістичної домінанти.

Метою даної статті є аналіз темпоральних особливостей оповідань Інгеборг Бахманн, що є однією із складових жанрово-стилістичної домінанти на макростилістичному рівні. Таким чином **завданням** статті є визначення стилістичного значення темпоральних особливостей оповідань австрійської письменниці у складі жанрово-стилістичної домінанти та їх місцем у декодуванні власне авторської картини світу.

Об'єктом дослідження є фрагменти оповідань І. Бахманн, що містять у собі темпоральні особливості.

Предметом дослідження є темпоральні особливості оповідань І. Бахманн.

Категорія хронотопного континууму є однією з основних жанротвірних категорій оповідань і одним із складників жанрово-стилістичної домінанти. Особливості використання просторового та часових континуумів указують на особливості композиційної структури та на авторське вміння поєднувати два типи сприйняття – повернення до минулого (ретроспекція), та передбачення майбутнього (проспекція). Ця категорія представлена в оповіданнях І.Бахманн різними часовими модусами, такими як: «*Der Abend ist da ...*» [Bachmann 2005, p.10], «*Gegen Mitternacht ...*» [Bachmann 2005, p. 16], «*... spät im Herbst*» [Bachmann 2005, p. 38], «*In der Nacht ...*» [Bachmann 2005, p. 38], «*Abend verließ ich ...*» [Bachmann 2005, p. 41]. Майже в усіх оповіданнях І. Бахманн категорія хронотопного континууму вказується вже на початку тексту. І. Бахманн відразу хоче занурити свого читача в події, у час безпосередньої оповіді, і сконцентрувати його увагу на своїй концептуальній картині світу.

Темпоральна структура оповідань – це складне утворення, що корелюється з різними рівнями хронотопного континууму, який є єдністю сюжетних ліній. Кожна сюжетна лінія оповідання представлена нерівномірним плином часу, що може бути сповненим динамізму чи, навпаки, тягнутися. Художній час не функціонує окремо від персонажа або автора, і тому зразу після вказівки на час розпочинається дія. Наприклад: «*Im Sommer blinzeln die Kinder*

durch grüne Laden in die Sonne, im Winter bauen sie einen Schneemann und stecken ihn Kohlstücke an Augenstatt» [Bachmann 2005, p. 87]. «Ich bin um 10 Uhr morgens gefahren ...» [Bachmann 2005, p. 248].

Для оповідань І. Бахманн характерний динамізм, події відбуваються досить швидко, навіть якщо вони обмежені лише однією часовою рамкою. Наприклад, оповідання «Ein Schritt nach Gomorrha» триває лише в чітко окреслених автором часових межах – *heut abend*, але в ці години персонажі досить довго обговорюють взаємини Шарлотти з чоловіком, ідуть порожніми вулицями Відня до бару, знайомляться там із чоловіками, повертаються додому, і Шарлота пригадує все своє життя, особливо ту його частину, яку вона присвятила чоловікам, та, обдумавши все, зважується відмовитися від стосунків із чоловіками та розпочати їх із незнайомою дівчиною Марою.

Усі перипетії свого минулого в роки Другої світової війни згадують і знову переживають члени «чоловічого кола» з оповідання «Unter Mördern und Irren». Часова межа спогадів також чітко окреслена – *an dem Abend kam ich mit Mahler in den «Kronenkeller»*. Художній час оповідань може також бути досить швидкоплинним, наприклад, в оповіданні «Ein Wildermuth» на одній сторінці описані події декількох днів: «*Als der Prozeß begann Am zweiten Tag Es war von der Mittagspause am dritten Tag Als Nachmittag ging Als der Prozeß fortgesetzt wurde Bevor der Sachverständige jedoch aufgerufen wurde, sollte noch einen Tag hingehen. ... Später wurde der Chef des Laboratoriums vernommen» [Bachmann 2005, p. 220].*

Лінійного односпрямованого характеру художній час тексту не має. Часовий розвиток становить багатопланове утворення, де постійно здійснюється рух між мікросвітами персонажів та автора. Онтологічні властивості мовлення роблять неможливою одночасну оповідь про декілька синхронних подій. Автор має залишити одну сюжетну лінію та перейти до іншої. Такий перехід підкреслюється адвербіальними сигналами *plötzlich, in dieser Zeit, seit langem, manchmal* тощо, тому художній час постійно рухається між різними мікросвітами. Інколи автор хоче прискорити події й також використовує певні адвербіальні сигнали, які в уяві потенційного читача зміщують часовий хід сюжету. Наприклад: «*In den folgenden Tagen tat ich alle Wege allein ...» [Bachmann 2005, p. 157]. «In den folgenden Stunden las er die Zeitung ...» [Bachmann 2005, p. 15].*

Таке стягнення та розтягнення художнього часу пояснюється позиціями персонажа та автора, або автор перебуває за межами художнього часу й лише зображує події, як це було наведено у випадках з динамізмом часу, або ж персонаж сам переживає описувані події, про що свідчать випадки стягнення. Стягнення, як одна з фундаментальних форм часових відносин, має два основних типи – послідовне та ітеративно-дуративне, де послідовне стягнення має такі різновиди: стрибкоподібне – події зображуються швидко, без використання додаткових деталей, та поступове, де рух подій більш уповільнений. Ітеративно-дуративне стягнення вказує на більший часовий інтервал і характеризується повторюваністю подій [Брандес 1971, с. 115].

Оскільки художній час не зупиняється ні в теперішньому, ні в майбутньому, для екскурсу в майбутнє чи повернення в минуле І. Бахманн використовує форми проспекції та ретроспекції, що, за визначенням Ж. Женнетта створюють «зупинку часу» [Genette 1998, p.43]. Ретроспекція та проспекція є важливими чинниками, що формують темпоральну структуру оповідань і допомагають читачу краще зрозуміти закладену в тексті інформацію. Ретроспекція є формою дисконтинуума, і це дозволило І. Гальперіну розглядати її як «... паузу в перебігу лінійного розгортання тексту, що відсилає читача до попередньої змістово-концептуальної інформації» [Гальперин 1981, с. 105].

Ми виділяємо три види ретроспекції:

1) *Ввідна* ретроспекція оповідань вводить читача в певні моменти життя персонажа або знайомить його з певними особами, які відіграли значну роль у його житті, наприклад: «*Einmal, als er kaum zwanzig Jahre alt war, hatte er in der Wiener Nationalbibliothek alle Dinge zu Ende gedacht und dann erfahren, daß er ja lebte» [Bachmann 2005, p. 107]. «Als das Kind kam, hatte ich natürlich keine Verwendung für die große Lektion» [Bachmann 2005, p. 141].* Такий тип ретроспекції має 36% оповідань.

2) *Фрагментарна* ретроспекція хронологічно непослідовно, фрагментами повертає персонаж до тих подій життя, що пояснюють його теперішню поведінку. Такий тип

ретроспекції важливий для персонажа судді Вільдермута, котрий шукає у своєму минулому пояснення прагнення сліпо домагатися правди. «*Eines Tages, als meine Schwester Anni und ich mit einigen Nachbarskindern einen Unfug angerichtet hatten, der die Nachbarschaft empörte, steigerte ich mich zum erstenmal in den Wahrheitsrausch, aus dem ich für Jahre nicht mehr herauskommen sollte*» [Bachmann 2005, p. 229]. Своє використання фрагментарна ретроспекція знаходить у 43% оповідань.

3) *Документальна* ретроспекція характеризується тим, що вводить чужий художньому часу світ, який деталізує мікросвіти персонажів. Така ретроспекція особливо властива оповіданням «*Unter Mördern und Irren*» та «*Der Tod wird kommen*». «*Und Mahler, der kaltblütig ist und der furchtloseste Mensch, den ich kenne, hat mir erzählt, daß er damals, 1914 oder 1915, als junger Mensch bei der Sanität ohnmächtig geworden sei und Morphium genommen habe, um die Arbeit im Lazarett aushalten zu können*» [Bachmann 2005, p. 171]. Загальна кількість використання такого роду ретроспекції становить 21% оповідань.

Приклад узятий з оповідання «*Unter Mördern und Irren*», вводить до наративного контексту спогади членів «чоловічого кола» про одного зі своїх колег, Малера. Порушуючи в розмові теми війни, вони також згадують поведінку свого безстрашного друга, що в ті роки приймав опіум, аби не втратити свідомість, коли він працював у лазареті. Це характеризує Малера, що в оповіданні поставав раніше перед реципієнтом сильною людиною з неабияким впливом на інших, як людину, котра теж має свої слабкості.

Проспекція, як і ретроспекція, зупиняє рух часу оповіді, але на відміну від ретроспекції вона представлена в текстах оповідань лише незначними фрагментами – від однієї до двох фраз – і суттєво різниться за способами вираження. Функції проспекції оповідань І. Бахманн можна поділити на два типи. За першим типом проспекція інформує про можливі події в майбутньому, наприклад: «*Aber er würde sie wieder suchen gehen am nächsten Tag, und er erzählte sie ...*» [Bachmann 2005, s. 306]. «*Sie überlegte, wie sie diese drei oder vier Tage ohne seinen Namen auskommen könne*» [Bachmann 2005, p. 289].

Другий тип проспекції інформує про заплановані дії в майбутньому: «*Bald werde ich Bruderschaft trinken mit denen da drinnen ...*» [Bachmann 2005, p. 179]. «*Und es wird ein warmer Juni!*» [Bachmann 2005, p. 96].

Як **висновок** можна зазначити, що темпоральна структура оповідань І. Бахманн зумовлена коротким обсягом тексту й представлена нерівномірним плином часу. У текстах оповідань відсутні події, що мають абсолютне фіксоване значення. Реципієнт у момент декодування змістово-концептуальної інформації виокремлює те значення, що є релевантним для нього в певний момент прочитання тексту. Для полегшення інтерпретації закладеної в тексті змістово-концептуальної інформації І. Бахманн використовує ввідну, фрагментарну та документальну ретроспекцію, що зумовлює хронологічну невизначеність між подіями наративу. Проспекція, хоч і займає незначний обсяг тексту, вона виконує важливі функції, а саме: вона допомагає авторові створити певну напругу в тексті, коли читач ставить собі запитання, чому саме так планує свої дії персонаж.

Перспективним вбачається дослідження топонімів у складі жанрово-стилістичної домінант оповідань І. Бахманн, що увиразнюють змістово-фактуальну інформацію та сприяють декодуванню змістово-концептуальної інформації у текстах.

Література

- Брандес М. П. Стилистический анализ / Маргарита Петровна Брандес. – М.: Высшая школа, 1971. – 181 с. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 138 с. Bachmann I. Alles / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 138-159. Bachmann I. Auch ich habe in Arkadien gelebt / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 38-41. Bachmann I. Besichtigung einer alten Stadt / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 277-284. Bachmann I. Das Lächeln der Sphinx / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 19-23. Bachmann I. Der Tod wird kommen / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 266-277. Bachmann I. Die Fähre / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 10-15. Bachmann I. Ein Geschäft mit Träumen / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 41-48. Bachmann I. Ein Wildermuth / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 214-253. Bachmann I. Im Himmel und auf Erden / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 15-19. Bachmann I. Jugend in einer österreichischen Stadt / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 84-94. Bachmann I. Simultan / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 284-318. Bachmann I. Undine geht / Ingeborg Bachmann // *Sämtliche Erzählungen*. – München, Zürich: Piper Verlag, 2005. – S. 253-266. Genette G. Die Erzählung / Gerard Genette. – München: Wilhelm Fink Verlag, 1998. – 315 S.